

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОАМЕРИКАНІЗМУ ФЛЕШМОБ У МОВІ УКРАЇНСКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ ЗМІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Тетяна ЛЕЛЕКА (Кіровоград, Україна)

У статті проаналізовано лексичну природу англоамериканізму флешмоб в українській та російській мовах на початку ХХІ століття, який активно використовується засобами масової інформації як результат мовних контактів. Проведено зіставний аналіз значень англійського слова та запозичення, виявлено особливості графічної та лексико-семантичної адаптації неологізму.

Ключові слова: англоамериканізм, запозичення, мовні контакти, графічна адаптація, лексико-семантична адаптація, неологізм.

The article deals with the lexical character of the angloamericanism flashmob in the Ukrainian and Russian languages at the beginning of the 21st century, that is used in the mass media as a result of the language contacts. The comparable analysis of the meanings of the English word and the loan is conducted. The peculiarities of the graphic, lexical and semantic adaptation of the neologism are shown.

Ключевые слова: angloamericanism, loan, language contacts, graphic adaptation, lexical adaptation, semantic adaptation, neologism.

Дослідження мовних контактів були й залишаються надзвичайно актуальними в теоретичному й практичному мовознавстві, про що свідчить велика кількість загальнотеоретичних праць та порівняльних описів в українській та зарубіжній лінгвістиці. Проблеми взаємодії мов завжди знаходились у центрі уваги дослідників. Протягом останніх років українська й російська мови характеризуються процесом безперервного оновлення лексико-семантичної системи за рахунок запозичень, особливо з англійської мови.

Роль англословних країн у світовому політичному, економічному та культурному просторі вплинула на поширення використання англоамериканських запозичень різних тематичних груп в українській та російській мовах. Насамперед, комплексно проаналізовано їх словотвірний потенціал [6; 17], семантичні особливості [11], функціонування [7; 10; 14], як правило, на матеріалі однієї з мов.

Вивчення запозичення англоамериканізмів особливо активізувалося в українському та російському мовознавстві протягом останнього десятиріччя, про що говорять праці багатьох дослідників (О. Бершов, І. Камінін, Л. Кислюк, О. Махньова, А. Наумовець, Г. Нешименко, С. Подчасова, Н. Попова, С. Руденко, О. Стишов, С. Федоровець, О. Щитова та інші). Комплексно останній з етапів запозичення, а саме семантично-функціональний, не досліджувався. Втім, складні лексико-семантичні процеси, спричинені сучасними мовними контактами, а також їх можливі наслідки заслуговують найпильнішої уваги. Незважаючи на широкий спектр праць із цієї проблеми, дискусійними й донині залишаються питання щодо виявлення особливостей процесів адаптації запозиченої лексики в споріднених мовах, чим і зумовлена актуальність теми.

Об'єктом дослідження стало слово *флешмоб*, запозичене українською та російською мовами на початку ХХІ століття.

Предметом дослідження є графічна та семантична асиміляція англоамериканізму у двох споріднених мовах на початку ХХІ століття.

Мета статті – розглянути особливості графічної та семантичної асиміляції англоамериканізму *флешмоб* в українській та російській мовах початку XXI століття, що передбачає вирішення таких завдань:

- надати основні шляхи графічного оформлення запозичень у мовах-реципієнтах;
- охарактеризувати семантичне переоформлення лексем у процесі переходу з однієї мовної системи в іншу на матеріалі словників та мови українських і російських ЗМІ.

Серед основних соціолінгвістичних чинників запозичень виділяють наступні: 1) потреба в найменуванні нового об'єкта; 2) потреба в розмежуванні змістовно близьких, проте нетотожних понять; 3) потреба в спеціалізації поняття в тій чи іншій сфері; 4) тенденція до нерозчленованого представлення номінації: об'єкт мислиться носіями мови як ціле; 5) наявність у мові, яка запозичує, сформованих терміносистем, що мають традиційні джерела запозичення термінів; 6) соціально-психологічні причини сприйняття іншомовного слова як престижнішого; 7) дія принципу мовної економії; 8) маргінальний білінгвізм певних соціальних прошарків і пов'язана з ним практика спонтанного перемикання кодів [4: 36].

Мова ЗМІ сьогодні – це своєрідна ємкість, де відбувається багато процесів, пов'язаних з утворенням неологізмів та okazіоналізмів. Особливо інтенсивно ці процеси набувають розвитку в періоди активності суспільно-політичного та культурного життя нації, які створюють необхідні умови для збагачення лексики.

Значна частина неологізмів ЗМІ – це запозичення. Більшість неолексем, що створені шляхом запозичення, функціонують у текстах без перекладу чи граматичної адаптації (*3D, 3G, WI-FI, ноу-хау*), або набувають нових граматичних категорій: рід, число, відмінок тощо (*хай-тек, ДНК-чип, гаджет, ультарбук*).

Неологізми з'являються не лише у сфері науки та техніки. Суспільно-політичне життя також стимулює процеси неологізації. Так, зокрема, укр. *твітер-революція*, рос. *твиттер-революция*, укр. *блогер*, рос. *блогер* – всі ці та багато інших неологізмів були створені через вплив медіасфери на життя пересічної людини, її поглинання інформаційним простором [10: 15].

У 2002 році соціолог Говард Рейнгольд передбачив появу “розумного натовпу”, який буде самоорганізовуватись за допомогою соціальних мереж. У результаті – поява руху, що утворює *флешмоби* (лексичний неологізм, запозичений з англійської мови: у перекладі – спалах натовпу), учасники акцій – *мобери* (неологізм від слова *флешмоб*) [17: 17].

Новітнє англоамериканське запозичення ще не є повністю адаптованим до українсько-російських умов. У двох мовних системах і досі триває процес його адаптації.

По-перше, в російській мові існує два варіанти написання англоамериканізму: *флешмоб* та *флэшмоб*. Справа в тому, що в англійській мові існує велика різниця між звуками [e] та [æ]. *Flesh*– “тіло”, “плоть” і *flash*– “спалах” – різні слова, що вимовляються по-різному. В українській мові зафіксовано єдиний варіант слова *флешмоб* через [e].

У мові-оригіналі слово пишеться окремо або разом, оскільки складається з двох слів як словосполучення *flash mob*. У мовах-реципієнтах зустрічаються варіанти написання слова разом: укр. *флешмоб*, рос. *флешмоб/флэшмоб*; або через дефіс: укр. *флеш-моб*, рос. *флеш-моб/флэш-моб*.

По-друге, необхідно розтлумачити значення запозичення. Не всі вважають англоамериканізм новим явищем.

Задовго до появи флешмобу існували такі явища, як *хепенінг* та *перфоманс*. *Хепенінг* – це різновид акціонізму 1960-х, 1970-х років. Акція хепенінгу являє собою безфабульну дію, що театралізується та не має запрограмованого сценарію та розраховане на спонтанні дії виконавців та активну участь глядачів (англ. *happening* – те, що відбувається).

Перфоманс (англ. *performance* – букв. – вистава) – різновид художнього мистецтва, що поєднує можливості образотворчого мистецтва та театру. Йому передували живі картини, що повністю склалися лише в акціях представників дадаїзму. Перфоманс не розрахований на активну глядацьку співучасть, у ньому домінує сам митець, який подає глядачам живі композиції з символічними атрибутами, жестами та позами.

Дослівно з англійської (*flashmob*) *флешмоб* перекладається як “спалах натовпу”. Сьогодні формат флешмобу використовують спеціалісти у сфері маркетингу, реклами, піар-

та політтехнологій. Рекламні акції з використанням елементів флешмобу стали звичним явищем, хоча учасники таких акцій не є добровольцями, це промо-персонал. Подібні дії рідко стають масовими та спонтанними, що суперечить принципам флешмобу, які передбачають: 1) відсутність централізованого керівництва; 2) відсутність будь-яких політичних, фінансових або рекламних цілей; 3) деперсоніфікацію (учасники флешмобу під час акції не повинні показувати, що їх щось поєднує); 4) відмова від висвітлення флешмобу в ЗМІ [11: 27].

Англійське слово *flashmob* утворилось з двох слів *flash* та *mob*.

Flash – 1. a sudden short blaze of intense light or flame a flash of sunlight [20: 248].

Mob – 1. A large disorderly crowd or throng. See Synonyms at crowd1; 2. The mass of common people; the populace [20: 679].

З перших значень двох слів утворилось слово:

flashmob – a group of arts students with far too much spare time on their hands that collectively pre-arrange to "spontaneously" burst into song or theatrical performance in public spaces to annoy the general public [20: 249];

flash mob – A flash mob is a group of strangers who organize themselves, using electronic media such as cell phones or the Internet, to gather together in a public place, behave in a predetermined manner for a predetermined amount of time, and then quickly disperse [21: 318];

flashmob – a large group of people who arrange (by mobile/cell phone or email) to gather together in a public place at exactly the same time, spend a short time doing something there and then quickly all leave at the same time [22: 300];

flashmob – a large group of people who suddenly gather in a public place, do something for a short time, and quickly go away again [12: 117].

В англійській мові наявна у слові сема 'спонтанність'.

У мовах-реципієнтах зафіксовано наступні визначення цього слова:

укр. *флешмоб* – це заздалегідь спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації, у якій велика кількість людей оперативного збирається у громадському місці, протягом декількох хвилин виконує заздалегідь узгоджені дії (сценарій), і потім швидко розходяться [6: 117];

флешмоб – новий рух, який має унікальну ідеологію і не має аналогів в світовій історії. Це нова технологія, що використовує сучасні швидкодіючі засоби комунікації (e-mail, sms, Internet), дозволяє за дуже короткий проміжок часу сконцентрувати зусилля великої кількості людей, переслідуючих одну мету. На практиці виражається в проведенні масових акцій, позбавлених всякого сенсу [8: 738];

рос. *флешмоб* или *флэшмоб*, *флеш-моб* – это заранее спланированная массовая акция, в которой большая группа людей (мобберы) внезапно появляется в общественном месте, проводит пятиминутный митинг, выполняя заранее оговоренные действия (сценарий), и затем расходится. Сбор участников флешмоба осуществляется посредством связи (в основном это Интернет)[5: 790];

флешмоб – вид краткосрочной уличной акции, инициируемой и проводимой, как правило, сетевыми пользователями [1: 782].

В українській та російській мовах окрім сем укр. 'стихийний' та рос. 'стихийный' слова мають також укр. 'спланована' та рос. 'спланированный'.

Українські та російські засоби масової інформації також подають англоамериканізм у декількох значеннях, які також не зовсім відповідають визначенням *флешмобу* у мові-джерелі.

По-перше, акція *флешмобу* представлена як стихійне дійство, наприклад:

а) в українській пресі: "Експрес-тестування на наявність вірусу гепатиту С відбувся на Театральному майдані у Тернополі. Акція "Переможемо С!" у форматі *флешмобу* ..." [Дзеркало тижня 2013, №5]; "У Чернівцях відбувся *флешмоб* на підтримку Чемпіонату світу з мотокросу" [Україна молода 2013, №2]; "Незабутній *флешмоб* влаштували сьогодні, на Соборній площі Чернівців, організатори II етапу Чемпіонату світу з мотокросу на мотоциклах з колясками" [Бучанські новини 2013, №5]; "Українські фани провели під час матчу Євробаскету з Росією *флешмоб* проти торговельної війни. Фани вибігли під час матчу

на корт у шапках-будьонівках і з написом на спині "митниця".." [Дзеркало тижня 2013, №6]; "Учасники *флешмобу* розгорнули біля підніжжя монумента Незалежності найбільший в Україні державний прапор" [День 2013, №14]; "*Флешмоби* проводяться регулярно, самі різні, наприклад, сотні людей пускають мильні бульки..." [Дзеркало тижня 2013, №5]; "Суть *флешмобу* полягала в наступному: рівно о третій годині дня до новорічної ялинки, що стоїть посеред торгового комплексу, підійшли люди і заспівали одну з найвідоміших колядок" [Культура і життя 2013, №9]; "Близько 400 юнаків і дівчат організують спортивний *флешмоб*... вони здійснять 24 тисячі синхронних віджимань за один підхід, після чого розгорнуть ..." [Дзеркало тижня 2013, №12];

б) в російській пресі: "На днях в Лондоні на площі Пикадиллі около сотні *single ladies* остановили движение улицы, приковав взгляды прохожих к яркому *флешмобу*. Неожиданно девушки, одетые в костюмы из клипа Бейонсе "Single Ladies" начали зажигательно танцевать ..." [Свободная пресса 2013, № 4]; "Множество любителей йоги отметили вчера день летнего солнцестояния массовым *йога-флешмобом* в самом центре Нью-Йорка – на Таймс Сквер" [Аргументы и факты 2013, № 13]; "В День города в акции примет участие полтысячи молодых людей. Музыка и движения будут выложены в Интернете организаторами *флешмоба* заранее" [Московский комсомолец 2013, №7]; "*Флешмоб* в центре города. Около 18.00 в воскресенье огромный плакат "Посигналь, если поддерживаешь ..." [Московские новости 2013, № 9]; "Акция будет проходить в форме *флешмоба*, рекламирующего знаменитые тульские промыслы ..." [Аргументы и факты 2013, № 10]; "...в назначенное время дети и родители, одетые согласно оговоренному дресс-коду (полосатая одежда, символизирующая дорожную разметку «зебра») будут массово переходить дорогу по сигналам светофора в сопровождении инспекторов дорожного движения. Этот *флешмоб*..." [Тульская пресса 2013, № 7]; "...для *флешмоба* около 100 человек соберутся в парке с мечами-прыгунами с различной политической символикой для того ...: [Тульская пресса 2013, № 14]; "...собравшись к 9 утра около арки в начале центральной аллеи Аркадии, участники *флешмоба* решили посетить сразу несколько пляжей" [Аргументы и факты 2013, №6]; "В Ульяновской области впервые состоится *флешмоб* в форме массовой зарядки учащихся образовательных учреждений" [Московский комсомолец 2013, №9]; "По условиям *флешмоба* нужно было прийти на Главпочтамт, написать на листе бумаги свой электронный адрес, вложить его в конверт, подписать..." [Московские новости 2013, №12]; "В одном из самых оживленных мест столицы представители молодежного крыла партии пригласят на *флешмоб* равнодушных граждан вместе придумать русские эквиваленты иностранным словам" [Аргументы и факты 2013, №10] тощо.

По-друге, *флешмобом* називають також і організовані зібрання людей, наприклад:

а) в українських ЗМІ: "29 квітня – Молоді активісти Коцюбинської школи №18 вирішили висловити свою громадянську позицію через веселий формат – *флеш-моб* «ПозитиФчик». Підготовка заходу відбувалася протягом тренінгів та в обговоренні зі школярами закладу" [День 2013, № 15]; "У дворі спеціалізованої школи № 304 відбулося танцювальне свято – *флешмоб*, присвячений закінченню навчального року. Учні школи були свідками яскравого танцювального міні-шоу" [Дзеркало тижня 2013, № 17]; "У рамках фестивалю "Дивокрай" у Здолбунові сьогодні відбувся танцювальний *флешмоб*. Казковий гопак танцювали герої улюблених дитячих книжок" [Україна молода 2013, № 10]; "... десятикласники організували *флешмоб* у класних кімнатах та на подвір'ї школи. Учні 9 – 11 класів підготували виставки" [Дзеркало тижня 2013, №6]; "Збір усіх учасників, підготовка і презентація *флешмобу* на подвір'ї школи" [Моя газета 2013, №5]; "Організатори *флешмобу* влаштували непересічне видовище мотокросменів на залізних конях, імпровізоване диско від DJ R.Schraiber та коментар шоумена Богдана Ластівки, відбулося фотосесія моделей Чернівецького провідного модельного агенства" [Дзеркало тижня 2013, №14]; "*Флешмоб*, що тривав 3,5 хв., пройшов в рамках міського фестивалю шкільних груп підтримки. У ньому взяли участь 3500 чоловік – волонтери і переможці районних етапів фестивалю серед шкільних груп підтримки" [День 2013, №12]; "...грандіозний *флешмоб*, в якому приймали участь. ведучі радіо, українські виконавці..." [Дзеркало тижня 2013, №10];

б) в російській пресі: “День флага России отметили *флешмобом*, который прошел на площадке перед Городским дворцом культуры, где приняли участие глава города, который и открыл концерт” [Тульская пресса 2013, №12]; “В субботу, 1 июня, в 11:00 на открытой площадке в рамках международного *флешмоба* “Подари радость детям” состоится *флешмоб-фестиваль* Streetlife [Аргументы и факты 2013, №12] тощо.

У мові українських і російських ЗМІ *флешмоб* використовується у двох значеннях. По-перше, це класичний *флешмоб*, визначення якого відповідає англійському етимону. По-друге, *флешмобом* називають сплановані дії, які є заздалегідь підготовленими та запланованими.

Класичний *флешмоб* проводиться без участі ЗМІ. Однак Інтернет стає поширеним, а кордон між приватним блогом і електронним ЗМІ – розмитим. Тому останнім часом поява представників ЗМІ на *флешмобі* вже не є винятком, але по суті вони виконують ту ж роль, що випадкові перехожі з мобільними телефонами, тільки викладають зйомку заходу не в блог, а на сайт або демонструють на телебаченні.

За допомогою *флешмобів* культивується усе, що протистоїть раціональному порядку. *Флешмоб* є картинним, видовищним, нерегламентованим, вільним і обов’язково спричиняє подив оточуючих.

В українському та російському суспільствах запозичення *флешмоб* називає акцію, яка є гібридом між класичною акцією і чистим *флешмобом*.

В українській і російській мовах англоамериканізм *флешмоб* перебуває у процесі графічної адаптації та семантичної асиміляції, про свідчить його варіативне написання в російській мові та неоднозначність тлумачення в обох мовах-реципієнтах.

На процес семантичної асиміляції слова в двох споріднених мовах впливають засоби масової інформації, які дуже активно використовують запозичення і подають його з різними відтінками значення, де варіюються семи укр. ‘стихийний’ та ‘спланований’, рос. ‘стихийный’ та ‘спланированный’.

Все це говорить про те, що англоамериканізм *флешмоб* ще не є остаточно прийнятим системами української та російської мов і у подальшому потребує додаткових досліджень зі встановлення ступеня його асиміляції у системах мов-реципієнтів.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Булько А. Н. Современный словарь иностранных слов / А. Н. Булько. – М. : Мартин, 2006. – 848 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінськ: ВТФ „Перун”, 2009. – 1376 с.
3. Караулов Ю. С. О состоянии современного русского языка / Ю. С. Караулов // Русская речь. – 2001. – № 3. – С. 25–30.
4. Крысин Л.П. Русский литературный язык на рубеже веков / Л. П. Крысин // Русская речь. – 2000. – № 1. – С. 28–40.
5. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Русский язык, 2002. – 856 с.
6. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983 – 2003) : [словник] / А. Н. Нелюба – Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2004. – 136 с.
7. Немищенко Г. П. Заимствования как проявление культурно-языковых контактов и их функционирование в языке-реципиенте / Г. П. Немищенко // Встречи этнических культур в зеркале языка: (в сопоставительном лингвокультурном аспекте) / Науч. совет по истории мировой культуры. – М. : Наука, 2002. – С. 121–151.
8. Новый словник іншомовних слів / [уклад. О. Сліпущко]. – К. : Аконт, 2007. – 847 с.
9. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – [4-е изд., доп. и измен.]. – М. : Оникс, 2008. – 1200 с.
10. Подчасова С. В. Иноязычные слова в современной российской рекламе (на материале периодической печати 1990–1995 гг.) Дисс. канд. филол. наук / С. В. Подчасова. – М., 1998. – 21 с.
11. Попова Н.О. Структурно-семантична характеристика новітніх англiцизмiв в українській мові (тематична група „Комп’ютерна техніка”) / Н. О. Попова / Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції „Наука і освіта // Українська мова та література. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – Т. 27. – С. 26–28.
12. Радченко И. А. Учебный словарь терминов рекламы и публик рилейшнз / И. А. Радченко. – М. : Русский язык, 2004. – 318 с.
13. Семотюк О. П. Сучасний словник іншомовних слів / О. П. Семотюк. – Х. : Веста : Ранок, 2007. – 464 с.
14. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К. : КНЛУ, 2003. – 388 с.
15. Сучасний словник іншомовних слів / [укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

16. Толковый словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия : более 7000 слов и устойчивых сочетаний / [ИЛИ РАН ; под. ред. Г. Н. Складчиковой]. – М. : Астрель : АСТ : Транзиткнига, 2005. – 894 с.

17. Щитова, О. Г. Процесс словообразовательной ассимиляции иноязычной лексики в русском языке как отражение культурных и языковых тенденций / О. Г. Щитова // Вестник Томского государственного педагогического университета. Серия: гуманитарные науки (филология). – Выпуск 1 (38). – Томск: Изд-во ТГПУ, 2004. – С. 15–20.

18. Macmillian English Dictionary for Advanced Learners. Oxford OX4 PP. A&C Black Publishers Ltd 2005.

19. Oxford Advanced Learner's English Dictionary / A. S. Hornby, S. Wehmeier. – [6th edition]. – Oxford University Press, 2005. – 1952 p.

20. The Oxford English Dictionary Online [Електронний ресурс] / ed. by J. Simpson. – 3rd edition, 2000 – 2004 – Oxford : Oxford University Press. – Режим доступу до словника: <http://dictionary.oed.com/cgi/entry/00181778>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Лелека – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціолінгвістика, мовні контакти.